

СТРУКТУРА МЕДОНОСНИХ УГІДЬ ЖИТОМИРЩИНИ

О. В. Лісогурська, асистент
М. М. Кривий, к. с.-г. н., доцент
А. П. Кудрик, к. с.-г. н., доцент
С. В. Фурман, к. в. н., доцент
Альона Л. Шуляр, к. с.-г. н., ст. викладач
Аліна Л. Шуляр, асистент
Житомирський національний агроєкологічний університет

Постановка проблеми. Багаторічний досвід робіт радіологів з вивчення умов формування доз опромінення населення, яке мешкає на територіях, що віднесені до категорій радіоактивно забруднених земель, дозволяє стверджувати про наявність в Україні специфічного регіону із особливими умовами прояву негативних наслідків Чорнобильської катастрофи. Таким регіоном є Українське Полісся, де поширені ґрунти, в яких ^{137}Cs набуває більшої біодоступності [5]. На думку фахівців, у зоні радіоактивного забруднення повне припинення господарської діяльності недоцільне, оскільки це ніяк не сприятиме поверненню забруднених територій до доаварійного стану, а навпаки, невтручання людини в дані процеси може у багатьох випадках призвести до вторинних негативних радіологічних та екологічних наслідків. Тому доцільно розробляти науково-практичні рекомендації з реабілітації радіоактивно забруднених земель і впроваджувати їх [3]. Вивчення особливостей кормової бази бджільництва Житомирщини, значна частина якої постраждала внаслідок аварії на ЧАЕС, є базисними для розуміння

особливостей забруднення продуктів бджільництва. На підставі отриманих даних можна зробити прогноз радіоактивного забруднення апіпродуктів і розробити рекомендації щодо ведення бджільництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багаторічні дослідження після Чорнобильської катастрофи довели, що продукти бджільництва характеризуються порівняно низькою здатністю накопичувати радіонукліди. Крім того, як свідчать літературні джерела, вміст радіонуклідів у них з часом зменшується, і, частіше за все, вже не перевищує встановлених допустимих норм. Але, разом з тим, наприклад, в меді, зібраному в одній місцевості, вміст радіоактивних речовин, з невідомих причин, у деякі роки може виходити за рамки допустимих норм, або ж мед, зібраний у місцевостях з однаковою щільністю радіоактивного забруднення ґрунту, може мати різний вміст радіонуклідів. Виходячи з цього, провідні фахівці цієї галузі досліджень вважають, що бджільництво може успішно розвиватися навіть в районах з підвищеним рівнем радіоактивного забруднення території, але за науково обґрунтованого ведення даної галузі. Однак для цього необхідне детальне вивчення усіх аспектів ведення даної галузі, зокрема медоносних угідь [2, 4].

Мета, завдання та методика дослідження. Мета – вивчити структуру медоносних угідь Житомирщини. За статистичними даними наявності земель, площ посівів польових ентомофільних культур та багаторічних насаджень на Житомирщині була розрахована структура медоносних угідь. Медоносні угіддя були згруповані на природні та культурні. До групи природних були віднесені медоносне різнотрав'я (медоноси лук, пасовищ, порушених місцезростань), медоноси лісів, парків і захисних насаджень, медоноси боліт. Група культурних рослинних угруповань складалася із медоносів садів і ягідників та польових ентомофільних культур.

Результати досліджень. Житомирська область займає площу 29,83 тис. км², що становить 4,9% території України і, за цим показником, посідає п'яте місце в країні. Протяжність області із заходу на схід сягає 170 км, а з півночі на південь 230 км. Вона розташована у північно-західній частині України в межах двох ґрунтово-кліматичних зон – зони Полісся (північна частина області) і Лісостепу (південна частина). Житомирщина межує на півночі – з Гомельською областю Республіки Білорусь, на заході – з Хмельницькою і Рівненською, на сході – з Київською і на півдні – з Вінницькою областями України [1]. П'ятнадцять районів області майже рівноцінні – по 3–4% площі території, сім – займають у 1,5–3 рази більшу площу (5–11%), один – становить лише 2% території. З двадцяти трьох районів Житомирщини – десять розташовані у зоні Полісся, тринадцять – Лісостепу. На частку поліських районів припадає 46% (13 620 тис. км²) території Житомирщини, лісостепових – 54% (16 207 тис. км²).

У структурі медоносних угідь Житомирщини (рис. 1) майже половина площі припадає на медоносне різнотрав'я – 48% (1434 тис. га), 38 (1124 тис. га)

« Чорнобильська катастрофа.**Актуальні проблеми, напрямки та шляхи їх вирішення »**

– на медоноси лісів, парків і захисних насаджень, 3 (101 тис. га) – на медоноси боліт, 1 (23 тис. га) – на медоноси садів і ягідників та 4 (124 тис. га) – на ентомофільні культури (ріпак, соняшник і гречку). У цілому 89% зайнята природною медоносною флорою і лише 5 – культурною. Водойми, землі без рослинного покриття та забудовані займають 6% території Житомирщини. Ці угіддя не мають практичного значення для бджільництва.

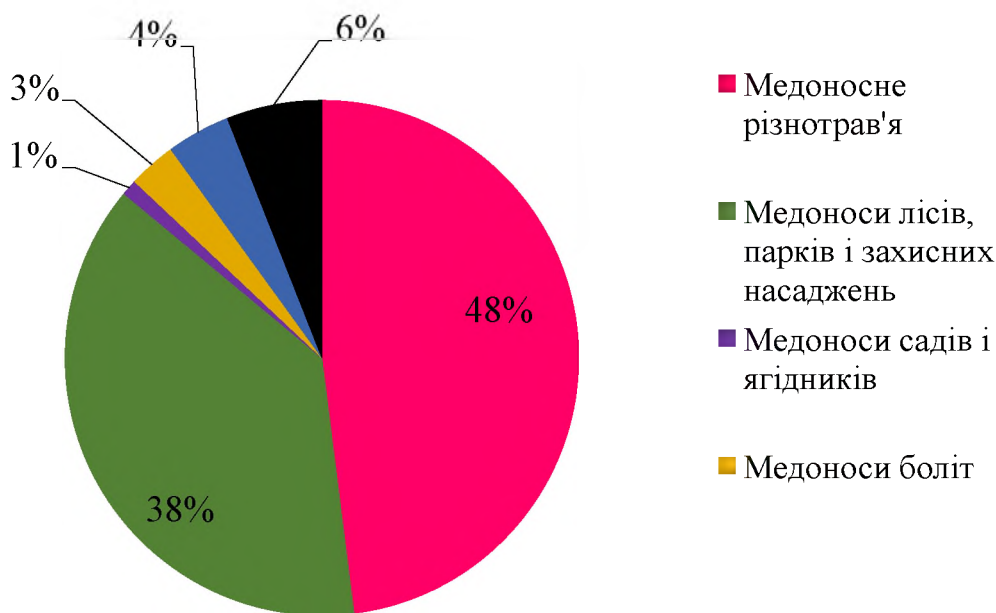

Рис. 1. Структура медоносних угідь Житомирщини (станом на 01.01.2017 р.)

У середньому по Житомирщині у 18 разів більша площа ($p < 0,001$) угідь, зайнятих під природною медоносною флорою, ніж під культурною. Лісові медоноси і медоносне різнотрав'я займають однакову площу, яка, залежно від типів медоносів у 9–14 разів більша ($p < 0,001$), ніж зайнята під медоносами боліт, ентомофільними культурами та медоносами садів і ягідників. Останні три не відрізняються між собою за даним показником. Житомирщина дуже неоднорідна за розподілом медоносної флори, про що свідчить дуже високий коефіцієнт варіації. Однак за розподілом медоносного різнотрав'я область відносно одноманітна.

У цілому на Житомирському Поліссі, порівняно із Лісостепом, у 2 рази більша частка площ, зайнятих під медоносами лісів, парків і полезахисних насаджень та у 1,3 – боліт (рис. 2). У цій ґрунтово-кліматичній зоні у 2 рази менша частка садів і ягідників, у 1,6 – медоносного різнотрав'я, у 1,5 – ентомофільних культур. У Лісостепу частка земель, які не мають практичного значення для бджільництва, у 1,4 раза більше, ніж на Поліссі.

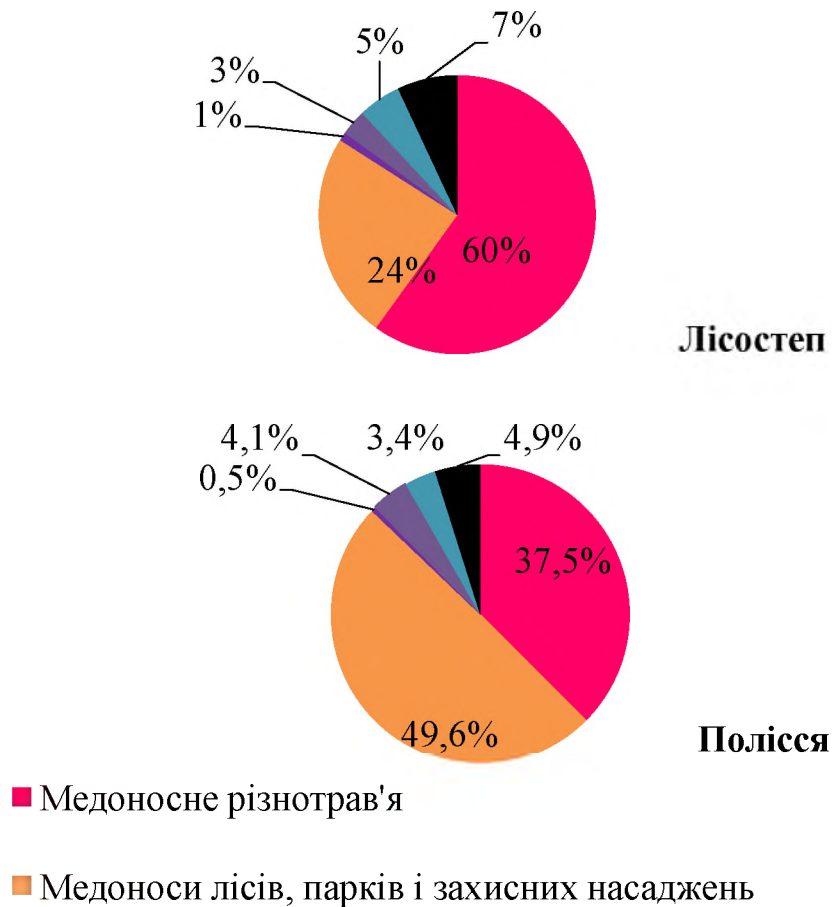

Рис. 2. Структура медоносних угідь Житомирщини за ґрунтово-кліматичними зонами (станом на 01.01.2017 р.)

У середньому Полісся і Лісостеп Житомирщини достовірно не відрізняються за кількістю площ, зайнятих під природними і культурними медоносами та землями, які не мають практичного значення для бджільництва. Однак різні райони не достатньо однорідні за даними показниками. Лише лісостепові райони можна вважати рівноцінними за кількість площ, зайнятих під природними медоносами, оскільки коефіцієнт варіації не вищий 33%. Разом з тим, кількість природних медоносів на Поліссі у 23 рази більша, ніж культурних, у Лісостепу – у 14 (різниця достовірна при $p < 0,001$). У середньому в поліському районі у 3 рази більша ($p < 0,05$) площа, зайнята під лісовими медоносами, ніж у лісостеповому та у 2 ($p < 0,01$) – болотними. За наявністю цих угідь усі райони Житомирщини дуже неоднорідні, на відміну від угідь, зайнятих медоносним різнотрав'ям. Останні у середньому мають однакову площу під такими медоносами. Це пояснюється тим, що у обох ґрунтово-кліматичних зонах висока частка сільськогосподарських угідь та інших порушених земель.

Висновки.

1. Житомирська область займає площу 29,83 тис. км², що становить 4,9% території України і за цим показником посідає п'яте місце в країні.

2. Десять районів Житомирщини розташовані у зоні Полісся, тринадцять – Лісостепу. На частку поліських районів припадає 46% (13 620 тис. км²) території Житомирщини, лісостепових – 54% (16 207 тис. км²).

3. У структурі медоносних угідь Житомирщини майже половина площі припадає на медоносне різнотрав'я – 48% (1434 тис. га), 38 (1124 тис. га) – на медоноси лісів, парків і захисних насаджень, 3 (101 тис. га) – на медоноси боліт, 1 (23 тис. га) – на медоноси садів і ягідників та 4 (124 тис. га) – на ентомофільні культури (ріпак, соняшник і гречку).

4. У цілому 89% території Житомирщини зайнята природною медоносною флорою і лише 5 – культурною.

5. Водойми, землі без рослинного покриву та забудовані займають 6% території Житомирщини. Ці угіддя не мають практичного значення для бджільництва.

6. На Житомирському Поліссі, порівняно із Лісостепом, у 2 рази більша частка площ, зайнятих під медоносами лісів, парків і полезахисних насаджень та у 1,3 – боліт. У цій ґрунтово-кліматичній зоні у 2 рази менша частка садів і ягідників, у 1,6 – медоносного різнотрав'я, у 1,5 – ентомофільних культур. У Лісостепу частка земель, які не мають практичного значення для бджільництва, у 1,4 рази більше, ніж на Поліссі.

Список використаної літератури:

1. Екологічний паспорт Житомирської області // Офіційний сайт управління екології та природних ресурсів Житомирської ОДА. – Режим доступу: <http://ecology.zt.gov.ua>. – Перевірено: 11.01.2018.

2. Лисогурская Д. В. Радиоэкологическая оценка медоносных угодий / Д. В. Лисогурская, С. В. Фурман // Аграрная наука – сельскому хозяйству : сб. ст. VI Междунар. науч.-практ. конф., 3–4 февр. 2011 г. – Барнаул : АГАУ, 2011. – Кн. 2. – С. 148–151.

3. Малиновський А. С. Реабілітація радіоактивно забруднених земель внаслідок аварії на ЧАЕС шляхом вирощування ріпаку на біопаливо / А. С. Малиновський, М. І. Дідух // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1, т. 1. – С. 3–9.

4. Радіоекологічна оцінка продуктів бджільництва, отриманих в умовах Житомирського Полісся / М. М. Кривий, С. П. Вербельчук, Д. В. Лісогурська, О. В. Лісогурська // Аграрна наука, освіта, виробництво: європейський досвід для України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 листоп. 2015 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 367–369.

5. Радіологічний стан території, віднесених до зон радіоактивного забруднення (у розрізі районів) / [Табачний Л. Я., Колімасов І. М., Самородов Є. Л. та ін.]; під. ред. В. І. Холоші. – К. : Холдинг груп «ВЕТА», 2008. – 49 с.